

Wanda Hanus (1914-1973). Badaczka spektroskopii teoretycznej i kwantowej teorii pola

Wanda Małgorzata Józefa Hanus (Hanusowa) urodziła się 10 czerwca 1914 r. we Lwowie w rodzinie inteligencji pracującej. Była córką Alfonsa Kopaczyńskiego, dyrektora Poczty i Telegrafów, oraz Józefy z domu Gottlieb, urzędniczki pocztowej. Edukację rozpoczęła w szkole powszechnej we Lwowie, gdzie w 1924 r. ukończyła cztery klasy. Kontynuowała ją w Państwowym Gimnazjum im. Królowej Jadwigi, w którym w 1932 r. zdała maturę. Następnie rozpoczęła studia na kierunku fizyki na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Ukończyła je 8 stycznia 1940 r., uzyskując, na podstawie pracy pt. „Promieniowanie oktupolowe (Normalny efekt Zeemanna w wypadku sprężenia Russela-Saundersa)”, napisanej pod kierunkiem profesora Wojciecha Rubinowicza, tytuł magistra filozofii w zakresie fizyki. Tytuł ten 17 lipca 1946 r. na podstawie tymczasowego zaświadczenia potwierdził Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu i Politechniki Wrocławskiej. Po ukończeniu studiów, 1 lutego 1940 r. rozpoczęła pracę jako nauczycielka w Szkole Ogólnokształcącej nr 25 we Lwowie. Zrezygnowała z tego stanowiska 1 lutego 1941 r., ponieważ rozpoczęła aspiranturę pod kierunkiem W. Rubinowicza w Katedrze Fizyki Teoretycznej Wydziału Fizyczno-Matematycznego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie. Zajęła się tematem promieniowania multipolowego. Niestety, zmuszona była przerwać prace badawcze z powodu wkroczenia w czerwcu 1941 r. wojsk

Dr Wanda Hanus i prof. Aleksander Jabłoński

niemieckich do Lwowa. Jeszcze w czasie trwania wojny, od 1 maja do 31 sierpnia 1942 r., pracowała dorywczo jako urzędniczka w biurze budowlanym, a od 1 września 1942 do 31 sierpnia 1943 r. w Polskiej Szkole Handlowej w Kamionce Strumiłowej koło Lwowa. Podjęła także pracę jako urzędniczka w banku Creditaustalt Bankverein, gdzie pracowała od 1 września 1943 do 31 stycznia 1944 r. Po wojnie, od 1 maja 1945 do 15 czerwca 1947 r., pracowała jako nauczycielka w Liceum Prywatnym Stowarzyszenia „Oświata na Wsi” w Dębowcu koło Jasła.

3 lipca 1946 r. złożyła egzamin na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując uprawnienia pedagogiczne. Po namowach prof. W. Rubinowicza, który niestety nie mógł zapewnić Hanusowej i jej rodzinie utrzymania w Warszawie, przeprowadziła się do Torunia, gdzie 15 czerwca 1947 r. otrzymała zatrudnienie jako starsza asystentka w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Tam też, pod kierunkiem profesora Aleksandra Jabłońskiego obroniła, jako jedna z pierwszych, rozprawę doktorską pt. „Oscylator torsyjny”. Stopień ten uzyskała z odznaczeniem 29 marca 1950 r. Pracowała również dorywczo w szkole wojskowej mieszczącej się przy ul. H. Sienkiewicza. W 1951 r. jej praca doktorska została opublikowana pod tym samym tytułem w wydawnictwach Towarzystwa Naukowego w Toruniu. 1 kwietnia 1950 r., po obronie doktoratu, otrzymała promocję dokorską oraz awans na stanowisko adiunkta kontraktowego przy Katedrze Fizyki Teoretycznej na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii (WMFCh) UMK. Funkcję tę sprawowała do 31 sierpnia 1954 r. Jeszcze w tym samym roku, od 1 września, awansowała na zastępcę profesora. Rok później, 30 marca, po zatwierdzeniu przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną dla Pracowników Nauki otrzymała stopień docenta. Po odejściu w 1958 r. profesora Jerzego Rayskiego na Uniwersytet Jagielloński pełniła obowiązki kierownika Katedry Fizyki Teoretycznej WMFCh (od 1 lipca), a w kolejnych latach była kierownikiem tejże katedry (1 lipca 1961 do 30 września 1969 r.). 22 grudnia 1967 r. nadano jej tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk fizycznych w Katedrze Fizyki Teoretycznej na WMFCh UMK. Po reorganizacji Wydziału i powstaniu Instytutu Fizyki, 1 grudnia 1969 r. została kierownikiem Zakładu Mechaniki.

Badania Wandy Hanusowej koncentrowały się głównie wokół dwóch dziedzin: spektroskopii teoretycznej i kwantowej teorii pola. Na przełomie lat 50./60. XX w. zajmowała się teorią widm atomowych. W późniejszym okresie prowadziła badania dotyczące zagadnień związanych z transformacją Foldy-Wouthuysena w mechanice kwantowej. W 1961 r. wyjechała na pół roku do laboratorium profesora Alfreda Kastlera w École Normale Supérieure w Paryżu. Natomiast w listopadzie 1968 r. otrzymała stypendium naukowe Ministerstwa

Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w Holandii, dzięki któremu odbyła staż w Instytucie Fizyki Teoretycznej Uniwersytetu w Amsterdamie. Przebywała tam do marca 1969 r.

Brała czynny udział w konferencjach, zjazdach i sympozjach naukowych, m.in. w Zjeździe Fizyków Polskich w Warszawie (1948-1949), Poznaniu (1952), Wrocławiu (1957) i Toruniu (1959). Prowadziła też badania w zagranicznych ośrodkach naukowych, m.in. w Paryżu, Amsterdamie i Budapeszcie. Od 1 lipca 1972 do 31 grudnia 1975 r. kierowała zespołem badawczym dla problemu węzłowego 06.1.1 (SF.10) pt. „Relatywistyczna mechanika kwantowa”.

Była członkiem kilku towarzystw i związków naukowych. Od 1949 r. należała do Toruńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego (PTF), w którym w latach 1949-1950 była sekretarzem, w 1952 r. została członkiem zarządu, a w latach 1954-1955 pełniła funkcję przewodniczącej. Przez dwie kadencje (1957-1961) była sekretarzem generalnym PTF. Dzięki jej zasługom 4 września 1963 r. na zlecenie Zarządu Głównego PTF zamontowano na jednym z budynków przy Rynku 15 w Strzelnie (woj. kujawsko-pomorskie) tablicę upamiętniającą miejsce urodzenia profesora uniwersytetu w Chicago, laureata Nagrody Nobla – Alberta Abrahama Michelsona. Od 1948 r. należała do Zakładowej Organizacji Związkowej Związku Nauczycielstwa Polskiego, w którym w latach 1952-1953 była zastępcą przewodniczącego Rady Wydziałowej. W 1956 r. została członkiem Wydziału III Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W UMK była członkiem Rady WMFCh oraz Rady Instytutu Fizyki w latach 1969-1973.

Znała języki francuski i niemiecki. W latach 40. XX w. wyszła za mąż za Tadeusza Hanusa, polonistę, nauczyciela w szkołach podstawowych i średnich, który po wyzwoleniu uczył w Liceum i Gimnazjum im. M. Kopernika w Toruniu. Mieli syna Wiesława, urodzonego 8 grudnia 1943 r., który ukończył studia inżynierskie. Początkowo, po przeprowadzce do Torunia, dzięki prof. Aleksandrowi Jabłońskiemu otrzymała pokój w budynku przy ul. H. Sienkiewicza, gdzie mieścił się wtedy Zakład Fizyki Doświadczalnej. Później zamieszkała przy ul. Bydgoskiej 14 m. 1.

Zmarła nagle 13 stycznia 1973 r. Pogrzeb odbył się 17 stycznia na cmentarzu św. Jerzego przy ul. Gałczyńskiego w Toruniu.

Bibliografia: akta osobowe Wandy Hanus z zasobu Archiwum UMK: sygn. K-16/449; M-24/9; spuścizna Leona Jeśmanowicza, „Wspomnienia Leona Jeśmanowicza”, sygn. XVI/36; Sprawozdania TNT, t. 11, z. 1-4, Toruń 1959, s. 78; D. Jabłońska-Frąckowiak, *Na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w latach 1946-1966. Wspomnienia fizyka*, pod red. C. Łubieńskiej-Iwaniszewskiej, Toruń 2006, s. 47, 51-52, 72, 74; J. Szudy, A. Bielski, *Aleksander Jabłoński (1898-1980). Fizyk, muzyk, żołnierz*, Toruń 2010, s. 376, 391-393, 396, 438, 443, 447, 467, 474, 500-501, 512.

Weronika Krajniak (Toruń)
ORCID: 0000-0002-4931-1876